

поезії. Вони стали справжніми тематичними скарбницями. Сюжетом про мертвого нареченого, який прийшов уночі до своєї коханої, із балади «Клятва Вірності» (у Персі – «Sweet William's Ghost») скористався німецький поет-романтик А. Бюргер, створивши «Ленору», та В. Вордсворт («Балада»). Пізніше цей сюжет використали В. Жуковський («Світлана»), Л. Боровиковський («Маруся»), М. Костомаров («Наталя»), С. Руданський («Безнадія»), Ю. Федькович («Мертвець») та інші письменники. Крім того, збірник Персі спричинив початок «баладного буму» в англійській та світовій літературі, а збірник Цертелева зіграв не останню роль у виявленні природнього нахилу української мови до поезії (хоча і був надрукований російською графікою та маючи деякі недоліки у передачі української вимови).

Література:

1. Камінчук О. А. Поетика української романтичної лірики (Проблеми просторової організації поетичного тексту) – К., 1998.
2. Качуровський І. Англійська балада як улюблений жанр романтиків // Дивослово. - №7, 1998.
3. Кирдан Б. П. Собирання народної поезії. – М., 1977.
4. Князь Цертелев о народных стихотворениях (Письмо к господину Максимовичу) // Вестник Европы. – июнь №12, 1827.
5. Плісєцький М. Українські народні думи. Сюжети і образи. – К., 1994.
6. Speirs John. The Scots Literary Tradition. An Essay in Criticism. – London., 1962.

Наталя КУЧМА (Тернопіль)

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ В ОЦІНЦІ В.ГНАТЮКА

Коло наукових зацікавлень В.Гнатюка, що засвідчує і нинішня конференція, надзвичайно широке. Він і етнограф, і фольклорист, мовознавець, видавець і редактор, а отже, якоюсь мірою і літературознавець.

Сам В.Гнатюк не вважав себе літературним критиком, але досліджуючи українську усну народну творчість, сформулював ряд критеріїв оцінки естетичної вартості художніх творів. Це, насамперед, органічна єдність змісту і форми, поєднання національного та загальнолюдського, а також нового (новаторського), опертого на міць традицій.

У творчому доробку академіка Гнатюка немає чистих літературознавчих статей чи розвідок, однак у переважній більшості його праць знаходимо оцінні елементи і критичні судження з приводу української та європейських літератур. Так, у статті "Українська народна словесність (у справі записів українського етнографічного матеріалу)" В.Гнатюк подає перелік українських письменників, на творчості яких "відбився вплив народної поезії" [1, 42]. Серед названих І.Котляревський, Г.Квітка-Основ'яненко, Т.Шевченко, П.Куліш, Ганна Барвінок, Д.Мордовець, С.Руданський, Є.Гребінка, А.Глібов, Павлен Свенціцький (літературний псевдонім Павло Свій), М.Старицький, Б.Грінченко, Я.Жарко, М.Кропивницький, І.Тобілевич, Ю.Федькович, І.Франко, Наталя Кобринська, Ольга Кобилянська та ін., твори яких "основані також на народних оповіданнях і піснях або бодай навіяні народною поезією" [2, 44]. Учений радо вітав органічне вплетення фольклорних елементів у канву художнього тексту.

У ряді популяризаторських статей про письменників Східної України В.Гнатюк наголошував, перш за все на вкладі митця у розвиток української літератури, лиш штрихово, фрагментарно оцінюючи естетичну вартість окремих творів. Особливо це стосується передмов до видань творів цих авторів накладом "Українсько-руської Видавничої Спілки". Такого типу оцінки зустрічаємо й у розгорнутих анотаціях, вміщених у "Літературно-науковому віснику". Класичні анотації В.Гнатюк подавав без підпису і повідомляв у них про появу нових книг з різних галузей знань, в першу чергу гуманітарних, а от розгорнуті — про українські книжки, що побачили світ у підросійській Україні. При цьому вчений обов'язково подавав зміст книги, а далі невеликий власний коментар, підписаний великою літерою "В" (один із криптонімів В.Гнатюка — Н.К.). Появу оповідань Ганни Барвінок в Києві 1902 року, В.Гнатюк зустрів так: "Оповідання д.Кулішевої виходять перший раз усі окремою книжкою і дають нам наглядний показ її 40-літньої літературної праці. Теми до оповідань, узяті просто з народних уст, визначаються не раз дуже гарним артистичним викінченням, а побіч того все незвичайним теплом та любов'ю до мільйонів чорних, пригноблених і поневолених мас. Ми радуємося

вельми, що на Україні зміряють тепер видавничі кружки до видавання нових збірок творів поодиноких письменників, бо лише тим способом потраплять вони доказати, що наша література не останньорядна, та що в ній є твори, з якими не встид показатися на світовім літературнім ринку. Для нашої публіки подадуть вони знов у руки лектуру, яка зможе заступити чужі видання..." [4, 277].

Взагалі ж тон, яким висловлюються оцінки, стриманий, подеколи м'який. Критичні зауваження В.Гнатюк виголошує делікатно, не завжди прямо, інколи завуальовано. Так, в розгорнутій анотації на альманах "За красою" в честь Ольги Кобилянської, який зібрав і видав Остап Луцький у Чернівцях 1905 року, вчений зазначає: "Отсей альманах, виданий як на наші відносини навіть дуже гарно, прикрашений портретом О.Кобилянської, містить праці ось яких 25 авторів: Я.Весоловського, С.Вільшанського, М.Вороного, І.Гаврилюка, К.Гриневичевої, І.Діброви, П.Карманського, Н.Кибальчич, М.Коцюбинського, У.Кравченко, Б.Лепкого, І.Липи, М.Лозинського, О.Луцького, О.Маковея, О.Масляка, В.Пачовського, Л.Українки, І.Франка, Г.Хоткевича, С.Чарнецького, М.Чернявського, В.Щурата, М.Яцкова, і С.Яричевського. Розуміється, як у кождім альманаху, не всі твори стоять на однім рівні щодо артистичної і літературної вартості — се й не можливе, але є між ними дійсно поетичні, які заступають собою евентуальні недостатки інших. І з тої причини належить уважати сей альманах корисним набутком для нашої літератури" [5, 277]. А в передмові до львівського видання "Забобона" Леся Мартовича (1917) В.Гнатюк пояснював читачам, що Мартович незміг ліквідувати недоліки через хворобу, а крім того, коли у 1915 році російські війська вступили в Галичину, рукопис був пошкоджений і потребував насамперед відновлення. (Примірник цієї книги з помітками В.Гнатюка зберігається у с.Велеснів, у музеї В.Гнатюка — Н.К.)

Однак В.Гнатюк вмів бути і різким, гострим, непоступливим, якщо йшлося про писання, що, на його думку, не мали до літератури жодного стосунку. Це засвідчує і М.Мушинка, наводячи у своїй книзі "Володимир Гнатюк" фрагменти розвідки про розвиток закарпатської української літератури II половини XIX століття у другій частині праці "Русини в Угорщині". "Прагнучи ввести слабу літературу Закарпаття [...] у загальноукраїнську літературну течію", на сторінках галицької преси В.Гнатюк критикував майже кожную книжку, видану на Закарпатті" [6, 119]. Так, В.Гнатюк, гостро виступаючи проти графоманства й словоблуддя, висміює вірші

Курила, що склали збірку "Al fresco". На думку рецензента, ці вірші "псують мову усякими мечтами". А славословія Луцка "Пам'ятка 25 літнього ювілею вступлення на апостольський престол папи Льва XIII" викликали у В.Гнатюка обурення. "Сеї "поет" не знає мови, а поетичного таланту не має також, ми радили б йому по ширості, щоби перестав писати вірші та не засмічував нашої літератури такими плодами своєї фантазії "як ощей" [7, 120].

Не менш суворим було ставлення В.Гнатюка і до вже визнаних авторитетів, якщо вони, на думку вченого, припускалися помилок. "Отся брошура д.Павлика мала "бути "бомбою" на загальних зборах Наукового Товариства імені Шевченка. Брошура містить промову автора на зборах Наукового Товариства імені Шевченка у 1904 році і його лист до фільольогічної секції в справі резигнації з секретарства. Фрази, наївності, що переходить аж у дитинство, злоба і самопохвала ("сю мою безпристрастність", "мені йде не про себе, але про других", "я взагалі чоловіколюбець", "не воюю против осіб, але проти хиб" і т.д.), вимагане від інших усього, а від себе нічого — отсе характеристика не тільки сеї брошури д.Павлика. Полемізувати з нею не варто; як документ до характеристики д.Павлика і як доповнене до "сильветки" дра Франка вона дуже цінна" [8, 37].

Така різкість оцінок для багатьох, хто знав інтелігентного В.Гнатюка, була "холодним душем" і не одного привела до тьми.

В.Гнатюк офіційно не належав до жодної з політичних партій Галичини, але все життя сповідував високі гуманістичні ідеали. Багатьох із своїх ідейних опонентів не любив, не сприймав, з окремими гостро полемізував, але оцінював насамперед якість і величину літературного таланту і місце його в літературному процесі. Саме тому М.Мушинка має усі підстави стверджувати в монографії "Володимир Гнатюк", що "в особі В.Гнатюка українське літературознавство мало тонкого аналітика і плідного рецензента найрізномірніших тодішніх літературних творів" [9, 7].

Література:

1. Гнатюк В. Вибрані статті про народну творчість. — К.: Наукова думка, 1966. — С.42.
2. Там само. — С.44.
3. ЛНВ. — 1902. — Річник V. — Т.XX. — С.35.
4. ЛНВ. — 1905. — Річник VIII. — Т.XXX. — С.277.
5. Там само. — С.277.
6. Мушинка М. Володимир Гнатюк. — ЗНТШ — Т.207. — С.118-121.

7 Там само – С.120

8 ЛНВ. – 1905 – Річник VIII - Т.XXX. – С.37.

9 Мушинка М. Володимир Гнатюк. – ЗНТШ – Т.207 – С.7.

Ірина ДОБРЯНСЬКА (Тернопіль)

НАРОДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ПОВІСТІ ІВАНА НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКОГО «КАЙДАШЕВА СІМ'Я»

“Артистом зору”, “всеобіймаючим оком України” назвав Івана Нечуй-Левицького Іван Франко, а його повість, “Кайдашева сім'я” “з огляду на високоартистичне змалювання селянського життя” вважав найкращою оздобою українського письменства [3, 374]. Висока художність твору, динамічність сюжету, глибина розкриття образів-персонажів – “артистизм” – відбилися великою мірою і в змалюванні щоденних народних звичаїв та традицій, які органічно входили у життя української родини. Найбільш повно, справді з епічним розмахом, в повісті відтворено хатній побут. І це не випадково. Адже саме тут найчастіше перетиналися дріб'язкові інтереси Кайдашихи, Мотрі, а згодом Мелашки. Створювані ними конфліктні ситуації сприяли повному саморозкриттю героїв. Отож, описуючи процес приготування їжі в українській сім'ї із зазначенням традиційних для того часу страв та докладного опису посуду, письменник дав можливість своїм героям проявити сповна свій характер. Такий підхід автора до творення образів забезпечив йому повний успіх. При цьому велику роль відіграло те, що і Нечуй-Левицький детально знав побут селянської родини, ведення домашнього господарства жінками і їх чоловіками.

Працьовита, але горда Мотря не змогла довго терпіти лицемірство Кайдашихи, чуючи кожного ранку одне і те ж: “Мотре! Вставай, моя дитино, затопи в печі, та як будеш розкладать дрова, то поклади на двох полінах переклад, та вибирай, моє серденько товстенький переклад, щоб дрова швише розгорілись. А приставиш окріп, то піди видій корову та оджени вівці до череди” [1, 173]. Через деякий час Кайдашиха знову подавала команду начистити картоплі, накришити буряків. Після чого обіцяла: “... а я ось зараз встану та покажу тобі, як борщ накидать” [1, 174]. Мотрю ображали ці зверхні повчання свекрухи, адже вона у дусі тогочасних традицій давно вже знала, як приготувати борщ чи кашу. Обурювала Мотрю